

A tágabb értelemben vett húsipar árualapjának változása a Dél-Alföldön, különös tekintettel a rendszerváltozás utáni időszakra

KOMAREK LEVENTE*

A Dél-Alföld természeti földrajzi adottságai nagyon kedvezőek a mezőgazdaság számára, ezért érthető, hogy az állattenyésztés már ősidők óta kiemelt fontosságú. Már a középkorban híresek voltak az innen származó szarvasmarhák, a térség lótenyésztése, juhászata és baromfitenyésztése. Pl. a szegedi állatvásárokon, ahol a marha- és a lófelhozatal nemzetközi hírű és méretű volt, évente több ezer ló és szarvasmarha cserélt gazdát.

Egy ország, vagy egy régió mezőgazdaságának fejlettségét némiképpen tükrözi annak struktúrája is. Így többek között fontos a mezőgazdasági fő ágak egymáshoz viszonyított aránya is. A Dél-Alföldön (de országosan is) az elmúlt fél évszázadban az állattenyésztés részaránya az indokoltnál (az adottságoknál) lényegesen kisebb volt. Országosan 1938-ban 37%-os, 1968-ban pedig 43%-os volt az egész mezőgazdaságból való részesedése és csak a 80-as évek végére haladta meg az 50%-ot. Ez az arány még tovább javulhatott volna (*Abonyiné Palotás J.*), de a rendszerváltozáskor nemcsak megtorpant a pozitív tendencia, hanem az állattenyésztésünk jobban esett vissza a növénytermesztésnél, s ezáltal a korábbi arány állt fel.

A Dél-Alföld takarmánytermelése szilárd bázist képes biztosítani az állattenyésztés számára. A különböző állatfajok közül az országos állományból való részesedés terén a sertés vezet (*1. sz. ábra*) (a régiók közötti rangsorban 1. helyen áll), de a szarvasmarha, a juh és a baromfifélék is jelentősek, amelyek a régiós rangsorban a 2. helyet foglalják el.

Ebből is következik, hogy a biztos takarmányalapra épülő állattenyésztésre sokoldalú, fejlett hús- és baromfifeldolgozó ipar alakult ki.

Az élelmiszeripar (ezen belül a hús- és a baromfifeldolgozó ipar) teljesítménye, összetétele, árszínvonala, versenyképessége, termékeinek mennyisége és minősége nagymértékben függ a nyersanyagát termelő állattenyésztéstől is. Ennek változásai hol károsan, hol pedig jótékonyan hatnak a feldolgozóiparra, befolyásolják annak minden lényeges paraméterét.

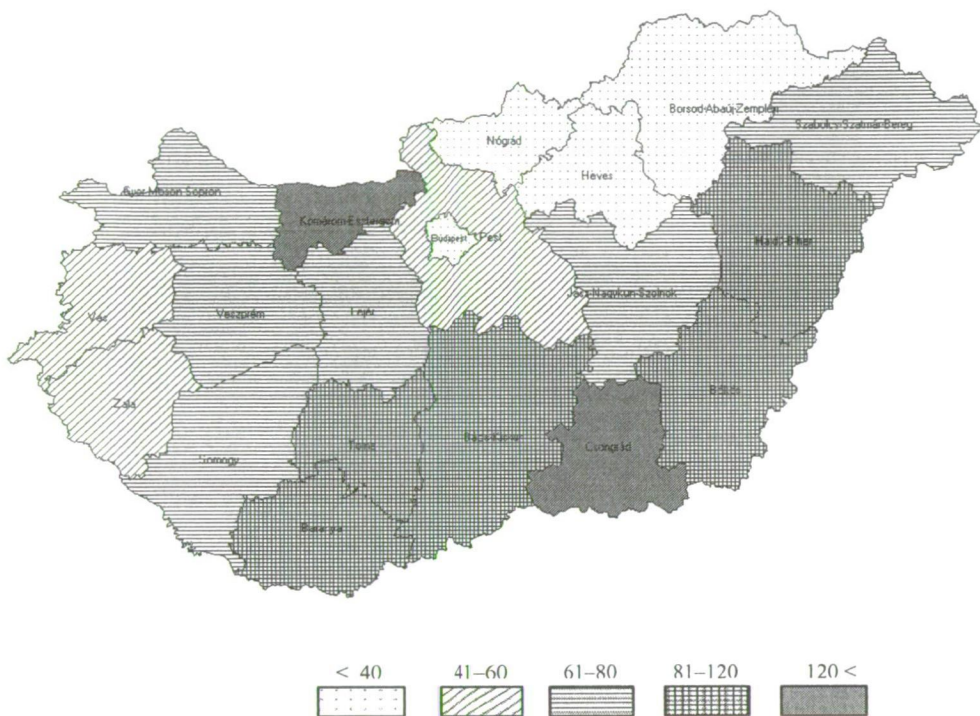
Dolgozatunk a Dél-Alföld húsipara szempontjából fontos állatállomány időbeni és területi alakulását, valamint az országgal történő összehasonlító vizsgálatának végkonklúzióját mutatja be. Elemezzük továbbá a rendszerváltozás utáni markáns hazai (helyi) húsipari árualap visszaesésének a húsiparra gyakorolt hatását.

Az állatállomány alakulását – annak heterogén összetétele miatt – érdemes fajoként áttekinteni.

Elsőként a Dél-Alföld állattenyésztésében kitüntetett szerepet játszó sertésállomány változását vizsgáljuk meg. 1986 bázis évünkben a Dél-Alföld adta a hazai sertésállomány közel 30%-át. A megyék rangsorában Bács-Kiskun vezetett és Csongrád sertésállománya volt a legkisebb (*2. sz. ábra*).

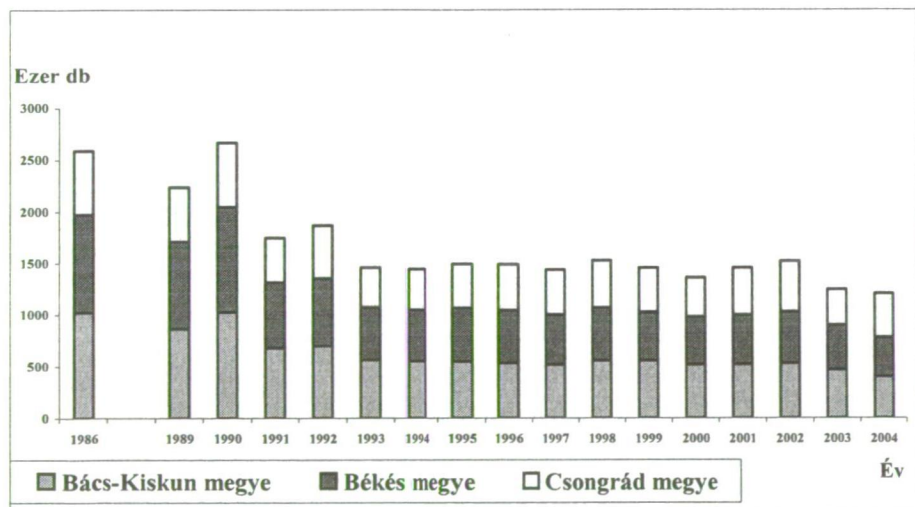
* PhD hallgató

1. ábra. 100 ha mezőgazdasági területre jutó sertésállomány (darab) (2002)

Forrás: KSH – Szerk.: Komarek L.

2. ábra. A Dél-Alföld sertésállományának területi és időbeni alakulása

Forrás: KSH – Szerk.: Komarek L.

2002-re a dél-alföldi megyék sertésállományának rangsora ugyanaz maradt, mint 1986-ban volt, azonban nagymértékben lecsökkent a megyék közötti szórás mértéke, olyannyira, hogy a sertések száma szerinti különbségek az egyes megyék között minimális lett. Ez az egyveretűbb sertéslétszám alakulás azért következett be, mert a sertéslétszám-csökkenés is differenciált volt megyénként. Míg Bács-Kiskun megyében a 2002 évi sertésszám az 1986 évének 51%-a, addig a legkisebb állományú Csongrád megyében a régi állomány 79%-a. Így a megyénként nagyon differenciált sertésszám- és arány-csökkenés ellenére a Dél-Alföld sertésállománya közel az országgal azonos arányban esett vissza. (A dél-alföldi állomány a bázis évnek 59%-a, az országos pedig 58,5%-a).

1. táblázat. A sertésállomány alakulása (ezer db)

Területi egység	1986	2002	2002/1986
Bács-Kiskun megye	1023,9	526,0	0,51
Békés megye	943,0	503,0	0,53
Csongrád megye	620,4	489,0	0,79
Dél-Alföldi régió	2587,3	1518,0	0,59
Ország összesen	8687,0	5082,0	0,59

Forrás: KSH

A Dél-Alföld szarvasmarha-állománya 1986-ban az országos létszám 6,6 %-a, 2002-be pedig 7,5%-a volt. A régió szarvasmarha állománya 2002-ben pont 50 %-a az 1986 évének, az országos állomány pedig a korábbinak 44%-ára esett vissza. A három megye közül legkisebb visszaesés Bács-Kiskun megyében következett be, a legnagyobb pedig Csongrádban. Így a Dél-Alföld megyéi között a szarvasmarha-állomány szóródása nőtt. A Dél-Alföld szarvasmarha-állományának megyénkénti megoszlásának változását mutatja a 3. sz. ábra.

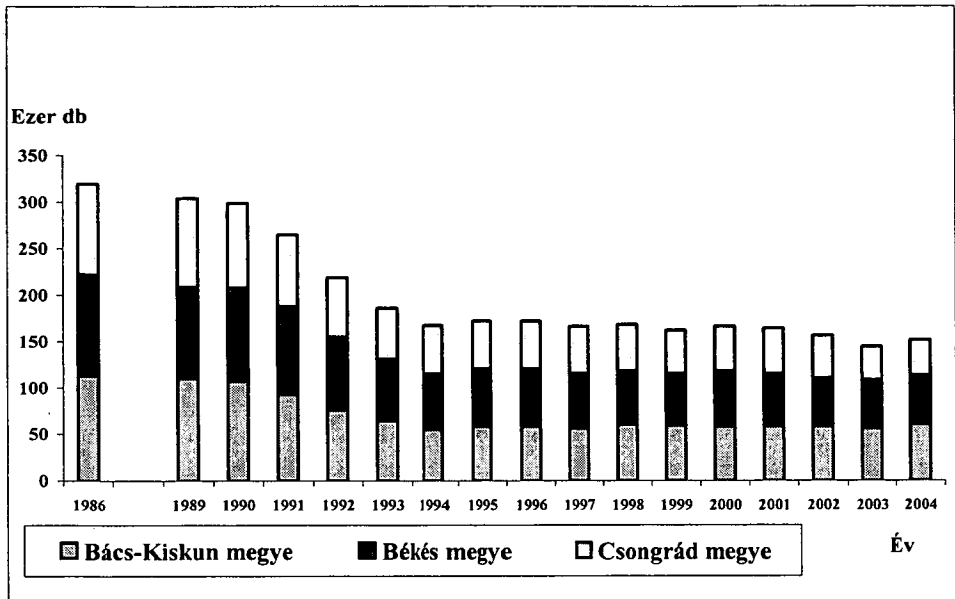
2. táblázat. A szarvasmarha-állomány alakulása (ezer db)

Területi egység	1986	2002	2002/1986
Bács-Kiskun megye	113,2	58,0	0,51
Békés megye	108,8	52,0	0,48
Csongrád megye	97,4	46,0	0,45
Dél-Alföldi régió	309,4	156,0	0,50
Ország összesen	1725,0	770,0	0,45

Forrás: KSH

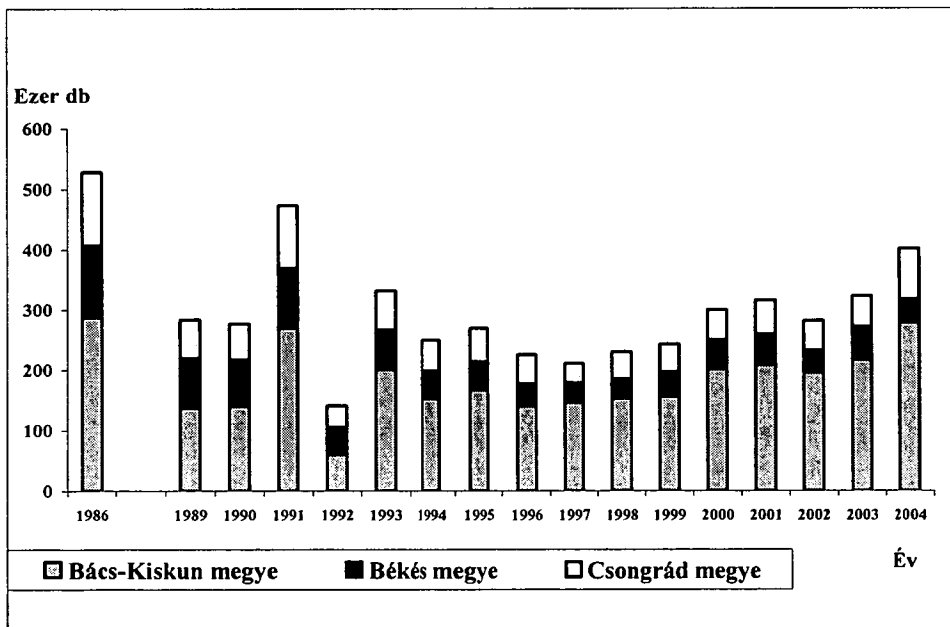
A Dél-Alföld juhállománya meglehetősen nagy hektikuságot mutat. A rendszerváltozást követően először csökkenő tendencia volt jellemző, majd az 1997 évi mélyponttól a trend egyenes felfelé mutat. A megyék közül messze Bács-Kiskun megye vezet, Békés megye amúgy sem magas állománya csökkenő, Csongrád pedig enyhén növekvő (4. sz. ábra).

3. ábra. A Dél-Alföld szarvasmarha-állományának területi és időbeni alakulása

Forrás: KSH – Szerk.: Komarek L.

4. ábra. A Dél-Alföld juhállományának területi és időbeni alakulása

Forrás: KSH. – Szerk.: Komarek L.

Pozitívan értékelhető, hogy kisebb arányban csökkent a baromfiállomány az országosnál, és kedvezően alakult a baromfi fajok szerinti átstrukturálódása.

Relative legkisebb létszámcsökkenés a különböző fajok között a baromfiállományban következett be. Régiós átlagban a 2002 évi baromfilétszám az 1986 éviének 60%-a (3. sz. táblázat). Meglepő, hogy legnagyobb visszaesés Békés megyében és legkisebb pedig Bács-Kiskun megyében következett be. Így létszám alapján a szélső értékű megyék között nőtt a szórás mértéke.

3. táblázat. A baromfiállomány alakulása (ezer db)

Területi egység	1986	2002	2002/1986
Bács-Kiskun megye	6 387,8	4 838,2	0,76
Békés megye	6 233,7	2 650,0	0,42
Csongrád megye	3 925,8	2 471,3	0,63
Dél-Alföldi régió	16 551,3	9 959,5	0,60
Ország összesen	67 010,0	23 235,0	0,35

Forrás: KSH

Az Európai Unió elődeként létrehozott EGK alapításáról 1957 márciusában írta alá hat ország a Római Szerződést, amelynek ha alapítási évét bázisul választjuk, nagyon érdekes képet kapunk. A 2004 május 4-i csatlakozás előtti EU-15 tagállam szarvasmarha állománya szinte a mai napig tartja a bázis értéket, míg Magyarorszáigé (2004 évi tavaszi összeírásakor) a mi 1957 évi bázis évünkének csak 38%-a, Bács-Kiskun megye esetében 58%, Békésben 49%, Csongrádban pedig 53%.

Sertés vonatkozásában egész más a helyzet. Az EU-15-ben 1957 óta szinte megduplázódott, az állomány, míg Magyarorszáigé 2004-re 85%-ára esett vissza. A Dél-Alföld megyéiben pedig az alábbiak szerint alakult a bázisviszonyzámsor.

Bács-Kiskun megye	1,04
Békés megye	0,84
Csongrád megye	1,58
Dél-Alföld	1,09

Tehát az EU-15-höz viszonyítva Magyarország állatállománya relatíve egyre inkább csökken, jelentősége európai relációban marginalizálódik. Sőt, a sertés esetében az utóbbi időszakban ez a tendencia felgyorsult. Egyre kevesebb gazdaság egyre kisebb számú sertést tart.

A rendszerváltozás után (elsősorban a sertéstenyésztés gazdaságtalan volta miatt) olyannyira visszaesett, hogy a húsiparban áruálféhiány lépett fel, és a húsfeldolgozók kapacitás-kihasználatlansággal küszködtek, ami már önmagában is növelte az önköltséget. Egyébként nálunk az állatállomány, ezen belül a sertésállomány számára is lényegesen nagyobb a kialakított férőhelyek száma (igaz egy része nem felel meg a szigorú Európai Uniós szabványnak), mint amennyit hasznosítunk, s ez is csökkenti az ágazat gazdaságosságát.

Az állatállomány (s ezen belül a sertésállomány) dinamikus csökkenése, vagy alacsony fajlagos értékei nagyon károsak. Ezáltal kevesebb GDP termelődik a mezőgazdaságban, rosszabbul „hasznosul” a takarmány, kevesebb munkalehetőség adódik az egész vertikumban (takarmánytermelés, keverék takarmány előállítás, állattenyésztés, húsfeldolgozás) csökken az export lehetőség, romlik a falusi térségek népességmegtartó képessége stb.

Nagyon körültekintően, a vertikum minden szintjének gyenge láncszemét megkeresve meg kellene vizsgálnunk a helyzetet, egyenként „kijavítani” a hibákat, korrigálni a lemaradásokat, és lépésről lépésre visszaállítani a nemzetközi versenyképességünket. Ez országos teendőnek is tűnik, de a dél-alföldi régióban ez a hazai átlagnál fontosabb feladatként adódik.

A Dél-Alföld állattenyésztése a kiváló adottságok ellenére is saját erejéből nem tudja ellensúlyozni a befektetett tőke más nemzetgazdasági ágakhoz viszonyított lassú megtérülését, a kicsi jövedelemtermelő képességet. Ezek gátolják az állattenyésztésbe irányuló intenzív tőkebefektetést. Pedig az állattenyésztés fejlesztése nagy odafigyelést kíván, a tevékenység pedig fokozott támogatást. A mezőgazdaságot – s ezen belül az állattenyésztést – a jövőben is fenn kell tartanunk, hiszen a népesség ellátásában, az exportban, a foglalkoztatásban nagyon fontos szerepe van. Segítségével sikerül számos szociális problémát megoldani, a falusi térség népességmegtartó képességét növelni stb. Mint fontos alapanyag-termelő ágazat a vertikum más elemeinek fejlődésére is jótékonyan hat és mintegy multiplikatív hatást fejt ki.

Irodalom

- Abonyiné Palotás Jolán* (1996): Állatállományunk alakulásának főbb jellemzői. A földrajz tanítása. 1. pp. 8–14.
- Antal Zoltán–Vidéki Imre* (1998): A magyar mezőgazdaság átalakulása. Kézirat. Budapest, 122. p.
- Komarek Levente* (2003): Baromfiágazati diagnosztika. Magyar Mezőgazdaság, 43. sz. pp. 18–19.
- Magda Sándor* (2003): A magyar mezőgazdaság az Európai Unió csatlakozás küszöbén. Gazdálkodás. 6. pp. 2–17.
- Oros Iván* (2002): A birtokszerkezet Magyarországon. Gazdaság. Tallózó. Tavasz-ősz, pp. 51–73.
- Udovecz Gábor* (2004): A hazai állattenyésztés helyzete és fejlődési esélyei. 3. pp. 1–13.